

ความ
เป็นไป
ของจิต

ความเป็นไปของจิต

พุทธทาสภิกขุ

การบรรยาย อบรมพระภิกษุณวกะ ๒๕๒๖

วันที่แสดง ๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๖

รหัส ๒๑๑๕๒๖๐๘๑๑๐๖๐

ผู้ถอดเสียง เต็มสิริ หวังทวีทรัพย์

ผู้ตรวจทาน อภรณ์ จันทร์สมวงศ์

ISBN 978-616-7574-82-0

พิมพ์ครั้งแรก ๒๕๕๖

พิมพ์ครั้งที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๒

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

ประสงค์รับหนังสือเพื่อใช้ในงานพิธีหรือเผยแพร่ในวาระต่างๆ ติดต่อที่

มูลนิธิจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิตมรณไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๙๓๖ ๒๙๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

โทรสาร : ๐ ๒๙๓๖ ๒๖๘๕

อีเมล : bookclub@bia.or.th

Facebook : [bookclub.bia](https://www.facebook.com/bookclub.bia)

www.bia.or.th

ธรรมทาน กับ มรดกในหนังสือ

ที่ใครจะรู้ว่า ตอนที่มองใคร ลองแยกเล่มหนังสือ ออกดู จะเห็นว่า หนังสือนั้นเล่มหนึ่ง คือ กระดาษที่เขียนพิมพ์ กับความรู้นั้นหรือคุณธรรมที่ดี ที่ซ่อนอยู่ในหนังสือเล่มนั้น. มรดกในหนังสือ ย่อมมอบถึง มรดกของความรู้นั้นด้วย หากถามต่อว่า มรดก มรดกทั้ง มรดกของกระดาษ และ ~~เรื่อง~~ ^{งาน} ~~การ~~ ในหนังสือ หนังสือหนึ่ง อยู่ที่ไหน อย่างไร.

ส่วน มรดก ธรรมทาน ย่อมไม่เป็นเช่นนั้น ความรู้ นั้นให้เปล่า ที่เลี้ยว, ส่วน ^{และคือทรัพย์สิน} กระดาษ หรือ ทรัพย์สิน ที่ใส่ ความรู้นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่น เลี้ยวกับทรัพย์สินที่ใส่ ให้ใส่แกวไปถวายพระที่วัด. ขอคืน เพราะคน ต้อง ไล่ไปถวาย อีกหลายครั้ง! จนกว่าจะถึงมือที่วัด.

งานธรรมทาน มักถูกมองเป็นมรดกในหนังสือไป. ขอ จบพิจารณาแล้ว ด้วยดี ทั้งสองอย่าง, จะได้เห็นใจ กันดี! และ ร่วมสร้างกันได้.

สารบัญ

ความเป็นไปของจิต	๕
ความรู้ ความรู้สึก ความเห็นแจ้ง	๑๓
ความรู้เรื่องทุกข์ ความรู้สึกเรื่องทุกข์	
ความเห็นแจ้งเรื่องทุกข์	๑๙
ปัญญาที่แท้มาจากความรู้สึก	๓๑
ธรรมะเห็นได้ด้วยใจ	๓๙

ความ
เป็นไป
ของจิต

ในครั้งนี้อย่างไม่พูดอะไรมากที่เป็นหลักเชิงวิชา จะพูดย้าแต่เรื่องพฤติกรรมของจิต นั่นคือลักษณะความเป็นไปของจิต เราเรียกกันว่า ‘พฤติกรรมของจิต’ เป็นคำสั้นๆ จำง่ายดี *พฤติกรรมแปลว่าความเป็นไป* คำว่าประพฤติกรรม ประพฤติกรรมนั้นแหละ คำนั้นมันแปลว่าความเป็นไป อยากรจะให้รู้เรื่องหรือรู้จักในสิ่งที่เรียกว่าพฤติกรรมของจิตกันให้มากขึ้น จนเพียงพอ จนเพียงพอ เพราะว่าความลึ้มเหลวมันอยู่ที่เราไม่รู้จักรู้สึกไม่เห็นชัด ต่อสิ่งที่เรียกว่าพฤติกรรมของจิต

เรื่องราวอันเป็นปกติของจิต

...

มันไม่อาจจะเก็บรักษาไว้โดยวิธีอื่น
นอกจากบันทึกไว้

...

‘บันทึกเรื่องว่าจะต้องทำอะไร
แล้วมันจะมีการเปลี่ยนไปของจิตอย่างไร
รวมทั้งผลที่จิตมันได้รับ’

บันทึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของจิต

เราเพียงแต่ได้ยินได้ฟัง ‘บันทึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของจิต’ หลักธรรมะ ข้อความบรรยายธรรมะหรือการปฏิบัติธรรมะ อะไรต่างๆ นั้นมันเป็นเรื่องบันทึกเท่านั้น บันทึกเป็นตัวหนังสือถึงเรื่องราวอันเป็นพฤติกรรมของจิต ที่มันมีอยู่ได้ เป็นอยู่ได้ หรือเป็นไปแล้วโดยธรรมชาติของบุคคลผู้ที่เขาประพฤติปฏิบัติมาแล้ว มันไม่อาจจะเก็บรักษาไว้โดยวิธีอื่นนอกจากบันทึกไว้ ดังนั้นเราจึงมีแต่บันทึก ขอให้ฟังดีๆ เถอะ **‘บันทึก เรื่องว่าจะต้องทำอะไร แล้วมันจะมีการเปลี่ยนไปของ จิตอย่างไร รวมทั้งผลที่จิตมันได้รับ’** ผลที่จิตได้รับมันก็ปรากฏอยู่ที่จิต มีผลต่อจิต ที่เรียกว่ามี *effect* ต่อจิต ดังนั้น มันก็คือพฤติกรรมของจิตด้วยเหมือนกัน

ฉะนั้นแปลว่าทั้งหมดมันไม่มีอะไรนอกจากเรื่องของ **จิต** หรือเมื่อกล่าวโดยแท้จริง มันไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตนอะไร ที่ไหน นอกจาก**จิต**สิ่งเดียว มันเป็นอย่างนั้น มันทำอย่างนี้ มันปรุงแต่งอย่างโน้น ทุกเรื่องเลยเป็นเรื่องของจิตหมด ตัวชีวิตเองก็ดีหรือว่าทุกอย่างที่มันรวมกันเป็นชีวิตนี้ก็คือมันก็เป็นเรื่องของจิต และความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์ต่างๆ นานาที่เรา

คิดว่าเป็นเรื่องของตัวกูของกู นั่นมันเป็นเรื่องของจิต ดังนั้น
จึงไม่มีอะไรนอกจากจิต ไม่มีอะไรนอกจากพฤติกรรมของจิต ถ้า
ไม่เข้ามาสู่จิต ไม่มาเป็นพฤติกรรมในจิต มันก็เท่ากับไม่มี คือมันยัง
ไม่มี หรือมันไม่มี ฉะนั้นจิตจะรู้สึกสุข รู้สึกทุกข์ รู้สึกต่อสิ่งที่
เรียกว่านิพพาน นิพพานมันหมดความร้อน มันเป็นนิพพาน
อย่างนี้ก็ดี มันเป็นเรื่องของสิ่งสิ่งเดียวคือจิต

ฉะนั้นที่เราได้เล่าเรียนได้พูดได้อบรมอะไรกันนี้มัน
เป็นบันทึกเรื่องของจิต ยังไม่มีอะไรมาก มันเป็นแต่การ
บันทึกเรื่องของจิต จิตของเรายังไม่ได้มีพฤติกรรมอย่างนั้น ยัง
ไม่ได้สัมผัสสิ่งเหล่านั้น เพียงแต่ได้ยินได้ฟังเรื่องที่เขา
บันทึกไว้ให้อันมากมายแหละ อันมากมาย เช่น พระไตรปิฎก
ทั้งหมดนั่นก็เป็นเรื่องบันทึก บันทึกเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
คำตรัสของพระพุทธเจ้า หรือคำพูดของใครก็ตาม มันเป็น
เรื่องราวของจิตที่ได้ผ่านไปแล้ว แม้คนไปเฝ้าพระพุทธเจ้า
พระพุทธเจ้าตรัสอย่างไร มันก็เป็นเรื่องในจิตในหัวใจไปทั้ง
นั้นแหละ มันไม่ใช่เรื่องของบุคคล ตัวตน หรือบุคคลอะไร
ที่ไหนได้ จิตรู้สึกอย่างไรก็พูดออกมาอย่างนั้นในนามของ
ตัวตน ของบุคคล ดังนั้นอยากจะให้เข้าใจระบบนี้ ระบบ

พฤติกรรมของจิต ทั้งหมดที่เราจะพูดกัน ให้ได้ยินได้ฟัง ให้ได้รู้
ให้ได้เข้าใจ

ที่นี่สำหรับผมเองผู้พูดนี้ก็มีอยู่ไม่น้อยที่พูดไปตาม
บันทึก ยิ่งสมัยก่อนๆ โน้นแล้วมันรู้เรื่องจิตของตนเองน้อย
มาก ฉะนั้นมันจึงพูดไปตามที่ได้ยินได้ฟัง ได้เล่าได้เรียน
มา เคยเป็นครูสอนนักเรียนมันก็สอนตามที่จำได้และตามที่
เข้าใจ ที่สรุปออกมาจากความรู้ตามที่จำได้

ความรู้สึกของจิต

ต่อมาเมื่อได้เปลี่ยน ‘ความรู้ตามที่จำได้’ ให้มา
เป็นการ ‘ปฏิบัติตามที่จะทำได้’ มันก็เกิด ‘ความรู้สึกธรรมะ
จากพฤติกรรมของจิต’

ก่อนโน้นมีแต่ ‘ความรู้’ ที่ออกมาจากการเล่าเรียน
การจำ การคิดคำนวณ แม้การคิดคำนวณนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะออกมา
โดยตรงจากพฤติกรรมในจิต ต่อเมื่อมาทำการปฏิบัติ มันจึงเกิด
ความรู้สึก โดยตรงออกมาจากความรู้สึกของจิต เมื่อมันมี
ความรู้สึกชนิดที่ถูกต้อง เข้ารูปเข้ารอยกันดี มันก็มีความ
เห็นแจ้ง แต่ว่ามีส่วนน้อยเต็มที ที่ผมพูดไปตั้งมากมายนั้น
มันก็มีส่วนที่พูดไปโดยความรู้สึกจากภายในจิต

พวกฝรั่งบางคนเขาเขียนถึงผม เขาว่าผมมีส่วนของการพูดไปตามความรู้สึกของจิต อย่างนี้ก็มี ซึ่งในเมืองไทยก็ไม่ค่อยได้พูดหรอก คุณจะไม่สนใจด้วยซ้ำ แต่ยังมีพวกฝรั่งบางคนที่เขาเขียน ปรากฏอยู่ในหนังสือที่เขาเขียนว่าผมได้พูดไปจากความรู้สึกที่รู้สึกอยู่ในจิต ก็มีอยู่ ไม่ใช่พูดไปตามหนังสือ คัมภีร์ตำรับตำราโดยส่วนเดียว แต่ที่จริงผมก็เคยพูดจากตำรับตำราคัมภีร์โดยส่วนเดียวมาเยอะแยะแล้ว มันก็เพิ่งมีในครั้งหลังๆ ที่จะพูดอะไรออกไปตามความรู้สึกจากจิต

ฉะนั้นอะไรที่มันไม่มีในตำราในคัมภีร์แล้วพูด นั่นแหละ ขอให้รู้เถิดว่ามันพูดออกไปจากความรู้สึกของจิต ซึ่งมันรู้สึกมากถึงขนาดที่เรียกว่าเห็นแจ้งก็มีเหมือนกัน แต่ไม่ใช่แทงตลอดถึงมรรคผลนิพพานโดยสิ้นเชิง มันก็เห็นแจ้งหรือแทงตลอดในขั้นที่มันเห็นแจ้ง

เมื่อได้เปลี่ยน 'ความรู้ตามที่จำได้'
ให้มาเป็นการ 'ปฏิบัติตามที่จะทำได้'
มันก็เกิด 'ความรู้ธรรมะจากพฤติของจิต'

‘ความรู้ลึก’ มันมากกว่า
‘ความรู้’ มากนัก

ความรู้
ความรู้สึก
ความเห็นแจ้ง

เรามาพูดกันด้วยคำธรรมดา ภาษาไทยธรรมดา ช่วย
จำไว้สัก ๓ คำว่า **เรามีความรู้ เรามีความรู้สึก แล้วเรามี
ความเห็นแจ้ง** ผมอยากจะให้ทุกองค์ทุกท่านนี้ เข้าใจคำ ๓
คำเหล่านี้ให้ดี แล้วเอาไปปรับกับเรื่องของตนเอง กับเรื่อง
ของเราเอง อย่างไรก็ตามเป็นความรู้ที่วันหนึ่งๆ ก็ป้อนให้หรือยึด
ให้มากทีเดียวแหละ ที่เป็น**ความรู้**นะ แต่แล้วอย่างไรเป็น
ความรู้สึกที่ออกมาจากรู้สึกของจิตที่เรียกว่า **‘พฤติกรรมของจิต’**
มีบ้างไหม บวชมาก็หลายวันแล้ว มีอะไรที่มันเกิดเป็นความ
รู้สึกออกมาโดยตรงจากความเป็นไปของจิต แล้วมีบ้างไหม
ที่ว่า**ความรู้สึก**เหล่านี้มันเป็นไปได้มากเข้า มันสัมพันธ์กันดี มัน

สัมพันธ์กันดี แล้วมันเป็นความเห็นแจ้งขึ้นมา ไม่ต้องอาศัย
ความจำ ไม่ต้องคำนวณ ไม่ต้องคิด ไม่ต้องใช้เหตุผล มันก็
เห็นแจ้งโดยประจักษ์อยู่ ความรู้สึกมันมาเป็นความเห็นแจ้ง
แล้วเราก็มีความเห็นแจ้ง นี่ขอให้สนใจ จับฉวย ทดสอบ สิ่ง
ที่มีอยู่ในจิต จะเรียกอีกทีว่าพฤติของจิตก็ได้อีกเหมือนกัน
แหละ เรามีความรู้ เรามีความรู้สึก แล้วเรามีความเห็นแจ้ง
ในข้อเท็จจริงอันนั้น

ความรู้

ในขั้นแรกเราก็มีมากที่เป็นความรู้ เพราะอ่านมา
เคยอ่านมามากแล้ว แล้วยังมาอ่านที่นี้อีก แล้วยังมาฟังที่นี้
อีก อย่างนี้เป็นความรู้ธรรมดาสามัญ ตามธรรมดาสามัญ
เป็นความรู้ จนกว่า ‘ความรู้’ นี้มันเปลี่ยนรูปไปเป็น ‘ความ
รู้สึก’ เพราะการประพฤติปฏิบัติธรรมะนั้นๆ โดยเจตนาที่มี
หรือแม้โดยไม่เจตนา เมื่อความรู้มันสัมพันธ์กันดี มันเหมาะ
ส่วนสมดุลกันดี มันก็ให้เกิดผลเป็นความรู้สึกได้ ได้เหมือน
กัน นั่นแหละมันก้าวหน้า คือความก้าวหน้าไปตามหนทาง
ตามคลองของธรรมะ

ความรู้ลึก

คำว่า รู้ลึก รู้ลึกนี้มันต้องมีสิ่งนั้นอยู่ในใจหรืออยู่ใน
ในความรู้ลึกนั่นเอง มันจึงจะรู้ลึกได้ เช่น เราได้ยินคำว่า
ราคะ โทสะ โมหะ เราก็ก็นั้นแหละอย่างที่เขารู้ว่า
อย่างไร จนกว่าเราจะ ‘จับตัวมันได้’ คือสัมผัสรสชาติของ
ราคะ โทสะ โมหะได้ หรือกิเลสชื่ออื่น หรือธรรมะชื่ออื่นก็
เหมือนกัน เดียวนี้ก็เรียกว่าเรามันรู้ลึกต่อสิ่งนั้น คำที่เรา
พูดกันเป็นภาษาสากลว่า มี *experience, experience* มี
ได้ทั้งทางฝ่ายวัตถุและทางฝ่ายจิต มันก็เป็นความรู้ลึกด้วย
กันทั้งนั้น ถ้าเรารู้ลึกทางกาย เราชิมรสของมันมาด้วยตา
หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี่มันก็เป็นความ ‘รู้ลึก’ แต่ที่ละเอียด
ลึกซึ้งกว่านั้นมันก็รู้ลึกที่ชิมมันด้วยจิตใจ ‘รู้ลึกด้วยจิตใจ’ นี้
ขอให้มองเห็นว่าสิ่งนี้มันลึกหรือมันมากกว่า มันสูงกว่าความ
รู้เฉยๆ เราเห็น เราได้ยิน เราเรียน มันอาจจะไม่รู้ลึกก็ได้ มัน
เป็นแต่เพียงความรู้

ความเห็นแจ้ง

ทีนี้เมื่อรู้สึกมากเข้า รู้สึกมากเข้า ความรู้สึกทางฝ่าย
จิตนะ หรือประกอบด้วยฝ่ายวัตถุตามสมควร เรียกว่าความ
เจนจัดฝ่ายจิตมันก็มากเข้า มันก็ออกมาเป็นความเห็นแจ้ง
เห็นแจ้ง คำที่เขาออกเสียงว่า *convince convince* นี้
มันมากกว่า *experience* และมันเป็นผลที่ออกมาจาก
experience ถ้ามัน *convince convince* มากเข้าๆ มันจะ
ค่อยๆ กลายเป็น *enlighten enlightened enlightened*
มันเห็นแจ้ง มันเห็นแจ้ง

ฉะนั้นคำพูดนี้มันก็ยาก แม้ในภาษาไทยมันก็ยากที่
จะพูดให้ตรง ภาษาอังกฤษซึ่งบางที่เราก็จะต้องพูดกับชาว
ต่างประเทศ เราก็ต้องพูดให้ตรง และรู้สึกว่าภาษาอังกฤษ
โดยเฉพาะมีคำสมบูรณ์มาก มีคำหลายคำที่จะใช้ได้หลายชั้น
ตอน เป็นตอน เป็นขั้นเป็นตอน แล้วจะตรงแก่ความหมาย
ของคำแต่ละคำนั้นได้มากกว่า เช่น เราไม่มีคำภาษาไทยที่
จะแยกคำภาษาอังกฤษที่เป็นลำดับๆ ๆ เป็นดับๆ ออกไปได้
เรามักจะใช้คำแปลคำเดียวกันไปเสีย มันก็ไม่ดี คือไม่สำเร็จ
ประโยชน์อย่างเต็มที่

ดังนั้น ขอให้ไปกำหนดเอาเอง ผมก็ไม่ใช่ว่าจะรู้ภาษาอังกฤษอะไรมากมาย ครบถ้วนถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่เท่าที่สังเกตมานะ มันรู้สึกอย่างนี้ เช่นว่าเรามีความรู้ เรามีความรู้ด้วยการเรียน ที่เรามีความรู้สึกนี้ไม่ใช่การเรียนแล้ว แต่เป็นผลการเรียนก็ได้ แต่มันเป็นผลการสัมผัสด้วยจิต มันไม่ใช่การเรียนจากภายนอก ตา หู จมูก ลิ้น กาย มันเป็นเรื่องสัมผัสด้วยจิตโดยตรง มันก็เป็นความรู้สึก รู้สึก มันมากกว่าความรู้มากนัก เมื่อความรู้สึกเป็นไป เป็นไปเพียงพอ สัมพันธ์กันดี สมดุลกันดี ความเห็นแจ้งแทงตลอดมันก็โพล่งออกมา

ถ้าจะต้องไปพูดกับชาวต่างประเทศก็ไปหาเอาเอง ไปพยายามค้นหาคำที่มันตรงเผงๆ จากตำราหรือจากบุคคลที่เขาแตกฉานในภาษานั้นๆ แต่เดี๋ยวนี้ในภาษาไทยเราพูดกันเมืองไทย พูดอย่างไทย พูดคนไทยนี้

ผมเห็นว่า ๓ คำนี้สำคัญมาก ขอให้ไปนอนคิด แยกแยะดูจะเห็นว่า ความรู้คืออะไร ความรู้สึกคืออะไร ความเห็นแจ้งแทงตลอดนั้นมันคืออะไร

‘ความทุกข์’
มันมีความหมายมากกว่า
คำว่า ‘เจ็บปวด’

ความรู้เรื่องทุกข
ความรู้ลึกเรื่องทุกข
ความเห็นแจ้งเรื่องทุกข

เอ้า, ทีนี้เรื่องสำคัญของเราที่เป็นวัตถุสำหรับการศึกษา เป็นที่ตั้งการศึกษานั้น มันคือเรื่อง ‘ความทุกข์’ มันพูดอย่างเป็นเรื่องพูดเล่นหรือเป็นตลกก็ได้ ถ้าว่ามันไม่มีเรื่องความทุกข์เป็นปัญหา เราก็ไม่ต้องมาศึกษาธรรมะให้เสียเวลา ดูเหมือนพระพุทธเจ้าท่านจะได้ตรัสทำนองนี้ ผมยังจำได้ เข้าใจว่าไม่ผิด คือตรัสเป็นใจความว่า ‘ถ้ามันไม่มีความทุกข์ อยู่ในหมู่มสัตว์ ตถาคตก็ไม่ต้องเกิดขึ้นมาในโลกนี้’ แต่โดยเหตุที่ความทุกข์ซึ่งท่านหมายถึง เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้นนี้ โดยเฉพาะนี้ มันมีอยู่ในหมู่มสัตว์ ตถาคตจึงต้องเกิดขึ้นมาใน

โลกนี้เพื่อมาจัดการกับปัญหาอันนี้ ฉะนั้นขอให้ถือว่า ความ
ทุกข์นั้นนะ สิ่งที่เราเรียกว่าความทุกข์นั้นคือตัวปัญหา ตัวปัญหา
ที่เป็นต้นเหตุให้ต้องเกิดการกระทำต่างๆ นานา เพื่อจะแก้
ปัญหาเหล่านั้นเสีย เอาละ, ถ้าว่าเราขจัดปัญหานี้ได้ เรื่องมัน
จบ ฟังดูให้ดีๆ ถ้าเรากำจัดปัญหาเรื่องเกี่ยวกับความทุกข์
เสียได้ เรื่องมันจบ เพราะมันเป็นนิพพาน ขจัดความทุกข์ได้
หมดจดจริงๆ เป็นเรื่องนิพพาน แล้วเรื่องมันก็จะจบ ไม่ต้อง
มีเรื่องอะไรที่จะลำบากสำหรับการศึกษาหรือการปฏิบัติกัน
อีกต่อไป การประพฤติพรหมจรรย์มันก็ไปจบที่วิมุตติหรือ
นิพพานนั่นแหละ คือว่าดับทุกข์สิ้นเชิง รอด รอดไปจากความ
ทุกข์ มันจบที่นั่น ถ้ามันไม่มีความทุกข์เรื่องมันจบ เดียวนี้
มันยังมีความทุกข์อยู่ ดังนั้นขอให้เอาตัวความทุกข์มาเป็น
ตัวปัญหาหรือว่าเป็นสิ่งที่จะต้องทำลายมัน

ดังนั้นเราจึงต้องมีความรู้เรื่องความทุกข์ มีความ
รู้สึกเรื่องความทุกข์ มีความเห็นแจ้งเรื่องความทุกข์

ตอนนี้ผมจะพูดว่า อย่าไปหวังคัมภีร์ คัมภีร์หรือ
พระธรรม คัมภีร์อะไรนัก ใช้ชีวิตของตนเองนั่นแหละเป็น

ตัวสำหรับเอามาดู มาพลิกดู มาศึกษา ศึกษาที่ตัวชีวิตด้วย
ตนเอง สมมติว่าเราไม่มีพระคัมภีร์ ไม่มีอะไร ไม่มีพระ
ไตรปิฎก ว่าอย่างนั้นเถอะ ไม่มีอะไร คัมภีร์อะไรเลย แต่เมื่อ
เรามีมันสมองถึงขนาดนี้เราจะไม่รู้สักบ้างเขี้ยวหรือว่ามัน
มีอะไรบ้าง มันมีความทุกข์ มันมีความทุกข์ แล้วเราก็อู้สึกสิ
รู้สึกต่อสิ่งที่เรียกว่าความทุกข์ที่มันบีบคั้นทรมานเราอยู่ เรา
ก็จะรู้สึก ว่า “เออ, มันมีๆ มีสิ่งที่เรียกว่าความทุกข์ รู้สึก” ถ้า
อย่างนี้แล้วมันก็เข้ามาในขอบเขตของความสำเร็จนั้นแหละ
เพราะว่ามันมีความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ซึ่งจะเรียกเป็นบาลีด้วยคำ
ที่สำคัญที่สุดคำหนึ่งก็คือว่า มันเป็น *สันทิฏฐิโก*

เดี๋ยวนี้ความทุกข์ ทุกข์ขัง นะมันเป็น *สันทิฏฐิกัง* ต่อ
เรา *สันทิฏฐิโก* สำหรับคำอื่น สำหรับความทุกข์นี้เรียกว่า
สันทิฏฐิกัง เป็น *สันทิฏฐิกัง* ต่อเรา นี่คือวิธีที่จะ... จะจริง จะ
ลัดสั้น และจะจริงที่สุด

จงมีความรู้สึกเฉพาเจาะจงลงไปที่ตัวปัญหาคือ
ความทุกข์ ถ้าเรามีความรู้สึกจริงว่ามันเป็นทุกข์ทรมาน
จริง มันก็จริงเท่านั้น มันก็จริงเท่านั้นแหละ มันก็ไม่ผิดไป
ได้ ฉะนั้นเราก็มีความรู้สึกต่อสิ่งที่เรียกว่า ทุกข์ มันมีความ

หมายมากนะคำว่า ‘ความทุกข์’ มันมีความหมายมากกว่า คำว่า ‘เจ็บปวด’ นะ คุณดูให้ดีเถอะ ความเจ็บปวดล้วนๆ นะ มันยังคนละความหมายกับคำว่า ความทุกข์

ความทุกข์นี่ก็หมายถึงส่วนที่มันยึดถือมาเป็นของเรามาเป็นเราเจ็บ มาเป็นกุเจ็บ มาเป็นความเจ็บของกุ นี่จึงเรียกว่าเป็นความทุกข์ ถ้ามันยังเป็นของธรรมชาติ ไม่มีจิตไปเก็บเอามาเป็นของกุแล้ว ก็แล้วก็เป็นความเจ็บเฉยๆ ตามธรรมชาติ ยังไม่ใช่ความทุกข์ แต่ว่าโดยมากตามธรรมชาติของสัตว์บุคคลนี้ มันก็ไปเก็บเอามาเป็นของกุแหละ ตามความรู้ สติปัญญาของบุคคล มันก็... พอเจ็บมันก็เจ็บของกุ แล้วกุก็จะตาย ฉะนั้นความเจ็บปวดนั้นมันก็มากลายเป็นความทุกข์ ถ้ามันยังเป็นสิ่งที่จิตไม่เอามายึดถือเป็นของของ กุก็ยังไม่ใช่ความทุกข์ในความหมายนี้

ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ตามธรรมชาติ มันก็เป็นสักว่าอาการของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ แต่ถ้าผู้ใดที่มันเป็นเจ้าของ คืออาการนั้นนะมันยึดถือว่าความเกิดของกุ ความแก่ของกุ ความเจ็บของกุ ความตาย

ของกู โดยมันรู้สึกตัวก็ตาม โดยที่มันไม่รู้รู้สึกตัวคือไม่เจตนา ก็ตาม มันก็เป็นทุกข์ทั้งนั้น นี่ต้องให้รู้ว่ามันแยกกันได้ กิริยาอาการเหล่านั้น ถ้าไม่ถูกยึดถือก็ไม่เป็นความทุกข์ มันแยกกันได้ตรงที่ว่า มีการยึดถือก็ได้ ไม่มีก็ได้

เช่นผู้ที่รู้ธรรมะถึงที่สุดแล้ว เป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านไม่มีความยึดถือเหลืออยู่ ดังนั้นแม้ว่าร่างกายของท่าน กำลังแก่ กำลังเจ็บ กำลังไข้ กำลังจะตาย อะไรก็ตาม พระอรหันต์นั้นไม่ได้ยึดถือเอาความแก่ เจ็บ ตายนั่นว่าเป็นของท่าน มันก็สักว่าความแก่ เจ็บ ตาย ของธรรมชาติ มันไม่เป็นทุกข์แก่ท่าน ที่พูดว่าความเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นทุกข์ นี่มันเป็นทุกข์แก่บุคคลผู้ยึดถือ โง่ ไม่ลืมหูลืมตา ไม่รู้เรื่อง นี่แล้ว ก็ยึดถือเต็มที่แล้วก็เป็นทุกข์

ฉะนั้นความเจ็บปวดก็เหมือนกัน ที่ไม่ได้รับการยึดถือว่าเป็นของกู มันก็สักว่าเป็นความเจ็บปวด มันยังไม่ใช่ความทุกข์

นี่เป็นตัวอย่างสำหรับวัด สำหรับเปรียบเทียบ สำหรับคำนวณว่าความทุกข์นี้มันต้องเป็นสิ่งที่เข้าไปทรมาน อยู่ในจิตใจในฐานะเป็นของหนักเพราะมีความยึดถือนั่นเอง

ดังนั้นถ้าผู้ใดรู้สึกต่อความทุกข์ ผู้นั้นจะต้องรู้สึกต่อความ
ยึดถือนี้ด้วยเป็นธรรมดา เพราะว่ามันจะแฝงกันอยู่กับสิ่ง
ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์แหละ

ความเจ็บปวดก็ดี ความแก่ ความเจ็บ ความตายอะไร
ก็ดี เมื่อมีความยึดถือ เข้าไปยึดถือ มันก็กลายเป็นความ
ทุกข์ ถ้ามีฉะนั้นแล้วมันเป็นเพียงอาการหรือปรากฏการณ์
กิริยาอาการตามธรรมชาติเท่านั้น มันจะไม่ใช่ทุกข์แก่จิตใจ
ที่มีได้ยึดถือ นี่คำสำคัญมันจะมีว่า ‘มันจะไม่ใช่ทุกข์แก่
จิตใจที่มีได้ยึดถือ มันจะเป็นทุกข์แก่จิตใจที่ยึดถือ’ ฉะนั้น
เราจึงพยายามให้ดีที่สุดที่เราจะทำได้ ที่จะมีความรู้สึกต่อ
ความทุกข์ที่มีความหมายสมบูรณ์ คือจิตโง่ ยึดถือเอามา
เป็นของเรา แล้วแต่จะยึดถือเอาอะไรมาเป็นทุกข์ ความเกิด
ก็ได้ ความแก่ก็ได้ ความเจ็บก็ได้ ความตายก็ได้ *ความโสกะ
ปริเทวะ ทุกขโทมนัส อุปายาส* ที่มันไม่ใช่ที่สบายใจ แล้วก็
ยึดถือเอาอันนั้นมาเป็นตัวเราเป็นของเรา เป็นเจ้าของความ
รู้สึกอันนั้น แล้วมันก็เป็นทุกข์

มันมีพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ดี คือว่าที่แรกมัน
ถูกยิงด้วยลูกศรเล็กๆ นิดๆ ไม่มี... ไม่มียาพิษ ไม่ได้อาบยาพิษ

มันก็เจ็บเหมือนเข็มแทง ที่นี้พอไปยึดถือว่าความเจ็บของคุณ มันก็จะเหมือนกับมีลูกศรดอกใหญ่อาบยาพิษมาแทงเข้าไป อีกทีหนึ่ง นี่ความเจ็บปวดหรือกิริยาที่เรียกว่าเจ็บปวด ทีแรก มันเจ็บปวดเหมือนกับลูกศรเล็กๆ เก๋เลี้ยงๆ ไม่มีอะไรแทง แต่พอมายึดว่าความเจ็บนี้ของคุณ ที่นี้มันกลายเป็นลูกศรใหญ่ อาบยาพิษเต็มที่มาเสียบมาแทงเข้าไป มันก็เจ็บมากเพราะ มันใหญ่ เพราะมันมียาพิษอันร้ายกาจ ฉะนั้นความทุกข์มัน ต้องมีความยึดถือรวมอยู่ด้วยเสมอไป

โดยสรุปแล้ว **ขั้นที่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทาน**นะ เป็นตัวทุกข์ ถ้ามันไม่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทาน มันไม่เป็นทุกข์หรอก จะเป็นอะไรก็ตาม รูปร่างนี้ก็ไม่ได้ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อะไรก็ตาม ถ้ามันไม่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทานแล้วจะไม่ใช่เป็นทุกข์

แต่ว่ามันมีลักษณะอื่นซึ่งสมมติเรียกว่าความทุกข์ ลักษณะแห่งความทุกข์ ก็ได้เหมือนกันแหละ แต่ไม่ใช่ความทุกข์ อันนั้นอีกความหมายหนึ่ง มันมีลักษณะแห่งความทุกข์ ถ้าเราเห็นนี่ ตอนที่เราจะเห็นนี่ **พอรู้สึกแล้ว รู้สึกเต็มที่แล้ว มันจะมีความเห็นแจ้ง** นี่อาจจะเห็นเลยไปถึงลักษณะแห่ง

ความทุกข์ นี้กลายเป็นสังขารทั้งปวงเลย

สังขารทั้งปวงมีลักษณะแห่งความทุกข์ คำว่า ทุกข์ คำนี้ มันมีคำแปลว่า ‘มีลักษณะแห่งความทุกข์’ เช่นว่า ก้อนหินก้อนนี้ ถ้าพูดว่ามันเป็นทุกข์ ก็หมายความว่ามันมีลักษณะแห่งความทุกข์ มันไม่ได้มีความเจ็บปวดรวดร้าวทรมาน อยู่ในจิต อยู่ในก้อนหิน เพราะในก้อนหินมันไม่มีจิตใจ ฉะนั้น ความทุกข์ที่ว่า เป็นความทุกข์เจ็บปวดทรมานนั้นมันก็มีได้เฉพาะแก่สัตว์ สังขารอะไรที่มันมีจิตใจที่จรรู้สึกคิดนึกได้ แล้วก็ยึดถือเป็นตัวด้วย

ความทุกข์จะสมบูรณ์ต่อเมื่อมีความยึดถือ เพียงแต่เจ็บปวดในระยะแรกยังไม่สมบูรณ์ นี่เรารู้สึก สมมติว่าเราจะเกิดตรัสรู้เองขึ้นมาละ เราก็พยายามทำความรู้สึก ใจความทุกข์ที่มันเกิดขึ้น ที่มันมีอยู่จริง เรื่อยๆ ไป เรื่อยๆ ไป จนพบข้อเท็จจริงอันนี้ว่าความรู้สึกเป็นทุกข์ที่เรามันยึดถือเข้าไปนั้นมันเป็นตัวทุกข์ เราก็จะแยกออกได้ เอ้า, นี่มันเพราะยึดถือนี้จึงเป็นทุกข์ ถ้าไม่ยึดถือก็ไม่เป็นทุกข์ ฉะนั้นก็เลยมุ่งหมายที่จะละความยึดถือเสีย

ถ้าความรู้มันเดินมาแนวนี้แล้วมันตรงในพระบาลี

มันตรงกับในคำตรัสในพระไตรปิฎกผะงเลยแหละ ทั้งๆ ที่
ว่าเราไม่ได้เคยเรียนพระไตรปิฎก หรือว่าไม่ได้รับฟังคำ
สอนของพระพุทธเจ้ามา เรียกว่าอาศัยความรู้สึกประเภท
สันติภูมิจากเรื่อยมาๆ จนตลอดมา นี่เป็นเหตุให้มีผู้ตรัสรู้
เป็นพระพุทธเจ้าชนิดที่ไม่ใช่สัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นปัจเจก
พระพุทธเจ้า ท่านรู้เฉพาะตน ท่านรู้เฉพาะเรื่อง เฉพาะ
เหตุการณ์ เฉพาะจำกัด วงจำกัด ก็ได้เหมือนกันแหละ ถึง
ขนาดเป็นพระพุทธเจ้าก็ได้ อย่่ว่าแต่จะเป็นพระอรหันต์
เป็นพระพุทธเจ้าก็เป็นได้ แล้วเป็นพระอรหันต์ทำไมจะไม่ได้
ความรู้สึกเอง เป็นสันติภูมิจากมากเข้าๆ เหมาะสมกันดี มัน
ก็เป็นการตรัสรู้แหละ เป็นการตรัสรู้เห็นแจ้งขึ้นมา เดียวนี้
เราไม่ได้... ไม่ได้ทง ไม่ได้อวดดีว่าจะเป็นพระอรหันต์หรือ
ว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าหรือก แต่เราต้องการจะรู้ จะเข้าถึง
ธรรมะที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ ก็จะเดินตามรอยของ
ท่าน แต่เราก็ต้องใช้วิธีเดียวกันนี้

จงมีความรู้ แล้วก็มีความรู้สึก แล้วก็มีความเห็น
แจ้งมาตามลำดับๆ ในสิ่งที่กำลังเป็นปัญหา ในสิ่งที่กำลัง
เป็นปัญหา แล้วมันไม่ไปไหน มันจะไม่ไปไหน มันจะไปตาม

แนวของพระนิพพาน จะเปื้อน่ายคลายกำหนดในสิ่งที่
เคยยึดถือ แล้วมันก็จะดับ มันก็จะดับทุกข

ฉะนั้นขอให้เอาไปใช้ๆ ให้เรามีความรู้ มีความรู้สึก มี
ความเห็นแจ้งในทุกเรื่องๆ ที่เราได้ยินได้ฟัง

‘ความทุกข์’
จะสมบูรณ์ต่อเมื่อมี
‘ความยึดถือ’

ความรู้สึกนี้มันรู้แทนกันไม่ได้

ปัญญาที่แท้
มาจาก
ความรู้สึก

แต่ว่าเรื่องที่มันเป็นเรื่องใหญ่ทั้งหมดก็คือ ‘เรื่อง
ความทุกข์’ ที่เรารู้สึกเป็นทุกข์โดยที่ไม่รู้ว่ามันเรื่องอะไร แต่
รู้สึกว่า ไม่พอใจ ไม่พอใจเลย ไม่สะดวกสบายใจเลย ไม่โปร่ง
ใจเลย จ้วเจียอยู่ นั่นแหละมันก็มีอยู่ประเภทหนึ่ง ก็จับตัวมัน
ให้ได้ รู้สึกมันให้ตี มีสันทิฏฐิโกในมันให้ตี รู้สึกด้วยตนเอง ของ
ตนเองแหละ คือด้วยจิต รู้สึกด้วยจิตเอง ที่จริง**ความรู้สึกนี้**
มันรู้แทนกันไม่ได้ คนอื่นจะรู้แทนคนอื่นไม่ได้ หรือจะเอา
ความรู้สึกของคนอื่นมารู้สึกในใจเรา มันก็ไม่ได้ เพราะมัน
เป็นตัวมันเอง มันรู้สึกในตัวมันเอง ถ้ามันเป็น *experience*
คือมันก็เป็น *self experience* อยู่ในตัวมันเอง ฉะนั้นถ้า

มันเกิดขึ้นเมื่อไรก็นับว่า ได้ความรู้สึก ความรู้ชนิดที่ดีกว่า
ธรรมดา คือเป็น**ความรู้ที่เป็นความรู้สึก** นี่เป็น**ปัญญาที่**
เรียกว่า ภาวนามยปัญญา

ปัญญาเกิดมาจาก ‘การเล่าเรียน’ นี่ชั้นต่ำสุด,
ปัญญาเกิดมาจาก ‘การใช้เหตุผลคิดนึก’ นี่สูงขึ้นมาหน่อย,
แล้วปัญญาที่มาจาก ‘การภาวนา’ คือสิ่งที่มันเป็นขึ้นมาในจิต
เองนี่คือข้อนี้ ถ้าเราทำอย่างนี้เราจะได้ ‘ภาวนามยปัญญา’

แม้เราอยู่อย่างคนธรรมดา เป็นฆราวาสที่บ้านที่เรือน
แต่เราคอยจ้องที่จะจับตัวความรู้สึกชนิดนี้อยู่แล้ว นั่นนะคือ
จะได้ ‘ภาวนามยปัญญา’ ที่จะทำให้บรรลุมรรคผลนิพพาน
มันจะมีความเห็นแจ้งออกมาจากปัญญาระดับนี้แหละ
ปัญญาที่แท้จริงที่ออกมาจากความรู้สึกโดยตรง

ลำพัง ‘ความรู้’ ที่เรียนในโรงเรียนนั้นมันเป็นไปได้
ไม่ได้ มันต้องไปแปลงรูปเป็น ‘ความรู้สึก’ เป็นสันติภูมิจิโ
สันติภูมิจิโมากเข้าๆ ก็เป็น ‘ความเห็นแจ้งแทงตลอด’ ความ
ทุกข์มันก็ถูกทำลาย มันกระทบกระทั่งถึงความทุกข์ คือ
ความทุกข์มันจะถูกทำลาย

ฉะนั้นวันคืนๆ ล่วงไปๆ นี้ ขอให้เราเจริญด้วยความรู้

ด้วยความรู้สึก ด้วยความเห็นแจ้ง ถ้ามันไม่เข้าไปถึงความ
รู้สึกที่เป็นสันติภูมิจึงแล้ว ไม่มีหวังหрок ไม่มีหวังที่จะเป็น
ไปได้ถึงกับจะเป็นความเห็นแจ้ง

ฉะนั้นที่เราได้ยินได้ฟังนี้มันมากเกินไปแล้วแหละ
สำหรับความรู้สึกของผม ผมรู้สึกว่าเราพูดกันหรือเราเขียน
ให้อ่านมันมากเกินไป แต่มันตายด้านอยู่แค่*ความรู้*ในสมุทสุด
ขีดสนอยู่นั่นเอง มันไม่ออกไปเป็น*ความรู้สึก* และมันก็ไม่มี
ความเห็นแจ้ง

ที่นี้พูดถึงความทุกข์กันต่อไปอีกนิดหนึ่ง ว่าเราจะ
ต้องรู้สึกต่อความทุกข์ พอเห็นแจ้งว่า “แหม, มันเป็นสิ่งที่มี
ลักษณะน่าเกลียดน่าชัง น่าเกลียดน่ากลัว น่าขยะแขยง
ไม่มีอะไรจะน่าเกลียดน่ากลัว น่าขยะแขยง เหมือนกับความ
ทุกข์” ฉะนั้นถ้าเห็นลักษณะนั้นแล้วก็จำ ก็กำหนดจดจำให้ดี
ลักษณะที่น่าเกลียด น่าชัง น่ากลัว น่าขยะแขยงนั้นนะมันมี
ที่ไหนบ้าง มันจะมามีในทุกสิ่ง แม้ในสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจนะ

แต่ที่ร้ายกาจมาก ที่ผมก็ไม่ค่อยกล้าพูด มันจะมามี
แม้แต่ในสิ่งที่เรียกว่า ‘บุญกุศล ความดี’ นั้นนะ นี่พูดอย่าง

น้ำมันถูกตำ เพราะคนทั้งโลกเขาหวังจะเอาความดี เอาบุญ
เอาคุณอะไรกันอยู่ ถ้าเราบอกว่า ‘ดูให้ดีเถอะในนั้นนะมัน
มีลักษณะแห่งความทุกข์ที่น่าเกลียดน่าชัง เพราะมันเป็น
สังขาร เพราะมันมีปัจจัยปรุงแต่ง และมันก็เปลี่ยนแปลง
แล้วมันก็ก่อบุคคลที่เข้าไปยึดถือ’

บุญนั้นแหละเข้าไปยึดถือ มันก่อกำเอา กุศลนั้นนะ
เข้าไปยึดถือ มันก่อกำเอา เรื่องโลกๆ ของชาวบ้านนะ ความดี
นี่เข้าไปหลงใหลหมายมันยึดถือ มันจะต้องน้ำตาตกเพราะ
ความยึดถือเรื่องความดี เกียรติยศชื่อเสียงอะไรก็เหมือน
กันแหละ ‘ถ้าไปยึดถือแล้วมันก่อกำทั้งนั้นแหละ’ มันจะไม่ก่อกำ
ก็ต่อเมื่อเราไม่ยึดถือ ฉะนั้นได้ดิบได้ดี ได้เกียรติยศชื่อเสียง
ได้บุญได้คุณอะไร ก็ใช้เพื่อความสะดวกสบายไปเถอะ อย่า
ไปยึดถือเข้า ถ้าไปยึดถือแล้วมันจะก่อกำ สิ่งที่มีมันไม่มีชีวิต
วิญญาณก็มีลักษณะอย่างนั้นแหละ เข้าไปยึดถือแล้วมันก็
จะก่อกำ แก้วแหวนเงินทอง เพชรพลอยอะไรก็ตาม ลง
ไปยึดถือมันก็จะก่อกำ แม้ที่เป็นนามธรรมนะ เช่น ความ
รวย ความจน นี่ไปยึดถือ มันก็ก่อกำทั้งนั้นแหละ ถ้ายึดถือ
ความจน ความจนก็ก่อกำ ยึดถือความรวย ความรวยก็ก่อกำ ถ้า

ยึดถือความแพ้น้ำมันก็กัด ไปยึดถือความชนะมันก็กัด ฉะนั้น
เราไม่ยึดถือทั้งความแพ้ ไม่ยึดถือทั้งความชนะ เราก็อยู่ตรง
กลาง แล้วไม่มีอะไรกัด

ฉะนั้น **สังขารทั้งหลายทั้งปวงมันมีเหตุปัจจัยปรุง
แต่ง ยึดถือไม่ได้ ยึดถือแล้วมันกัดทั้งนั้น** นี้เรียกว่าความ
เห็นแจ้ง นี่ความเห็นแจ้งมาถึงขั้นนี้ เห็นแจ้งในความทุกข์

ขั้นชื่อว่าความทุกข์มันมาจากความยึดถือ ก็เลยเห็น
ตลอดไปหมดเลยว่าอะไรก็ตามถ้าไปยึดถือแล้วจะไม่มี
ความทุกข์นั้นไม่มีหรอก ไม่ว่าจะอะไรแม้แต่พระนิพพานนะ ก็ไป
ยึดถือไม่ได้ ถ้ายึดถือแล้วไม่เป็นนิพพานหรอก พอไปยึดถือ
พระนิพพานแล้วจะไม่เป็นพระนิพพาน เพราะพระนิพพาน
มันมาจากความไม่ยึดถือ ไม่ยึดถืออะไรเลย ฉะนั้นจะยึดถือ
พระนิพพานให้เป็นนิพพานขึ้นมาอีก มันก็เป็นไปไม่ได้สิ จึง
เรียกว่ามันเห็นจนกระทั่งว่าไม่มีอะไรที่ยึดถือได้

อาจารย์บ้านนอกคอกนาแท้ๆ เขาก็ยังกล่าวคำที่นำ
สะดุ้งว่า ‘ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่อัปรีย์’ ใครไม่เคยฟังมันสะดุ้ง คือ
ท่านหมายความว่า **ทั้งชั่วและทั้งดีนั้นจะไปยึดถือมันกัดเอา
ทั้งนั้นแหละ มันไม่น่ารักทั้งนั้นแหละ อัปรีย์แปลว่าไม่น่ารัก**

ความหมายมันเพียงว่าไม่น่ารัก ไปรักเข้ามันก็กัดเอา บุญกุศล
เกียรติยศชื่อเสียง ไอ้ที่ว่าดี ดี ดี ลองไป ลองไปยึดถือ มัน
กัดเอาทันที มันจะเกิดความหนักอกหนักใจ เกิดปัญหา เกิด
อะไรขึ้นมามากมาย นี่เรียกว่ามันกัดเอา

นี่จึงขอพูดย้ำอีกทีว่า ถ้าเราเห็นแจ้ง รู้สึกแล้วมา
เห็นแจ้งในสิ่งที่เรียกว่าเป็นทุกข์ จะเห็นความทุกข์ใน
สังขารทั้งปวง แม้ความดี แม้ในบุญในกุศล มันก็เป็นสังขาร
เหมือนกัน มันก็มีความทุกข์อยู่ในความดี ในบุญในกุศล คือ
อาการที่มันมีลักษณะแห่งความทุกข์ ไปยึดถือแล้วกัดทั้งนั้น
ไปยึดถือแล้วกัดทั้งนั้น

คำพูดนี้มันพูดไปแล้วมันถูกด่า เพราะว่าคนร้อย
เกือบทั้งร้อยในบ้านในเมืองในโลกนี้เขายังหวังที่จะได้ความ
ดี เกียรติยศชื่อเสียง สอนกันให้แสวงหาความดี เกียรติยศ
ชื่อเสียงอยู่ นี่ เมื่อเราไปบอกอย่างนั้นเขาก็ไม่ชอบ เพราะ
เขาไม่เข้าใจ เขาก็ด่าเรา ฉะนั้นเราก็ไว้พูดกันเฉพาะคนที่มัน
จะฟังถูก ใครฟังถูกจึงค่อยพูด คือบอกให้รู้ว่า ไม่มีอะไรที่จะ
ไปยึดถือได้ ไม่มีอะไรที่ควรยึดถือ ไม่มีอะไรที่ต้องยึดถือ
เพราะว่าไปยึดถือแล้วมันกัดทั้งนั้น เราจึงไม่ต้องยึดถือ นี่

เห็น เห็นไหม เห็นแจ่ม เห็นแจ่มถึงขนาดที่ว่า แม้แต่ความดี ความอะไรที่ปรารถนากันนัก ถ้าเห็นแจ่มแล้วจะเห็นว่า “โอ้, มันเป็นความทุกข์ มีลักษณะแห่งความทุกข์ คือเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย พอไปยึดถือเข้ามันก็กัดเอา เพราะมันเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัย เพราะมันไม่เป็นไปตามความประสงค์ของเรา” นี่การเห็นแจ่มเป็นอย่างนี้

การคำนวณ calculation ก็ดี
การใช้เหตุผลคือ reasoning ก็ดี
ไม่อาจจะเอามาใช้กันได้กับธรรมชาติ
ที่จะเป็นสันติภูมิ

ธรรมดา
เห็นได้
ด้วยใจ

ไอ้ความรู้นะ เด็กๆ ไปที่โรงเรียนมันก็รู้ มันก็รู้ มัน
จดในสมุดก็ได้ ‘ความรู้’ แต่มันก็ไม่มี ‘ความรู้สึก’ มันยัง
ไม่มีความรู้สึกอย่างสันติภูชิวโก ต่อมามันก็มีความรู้สึกอย่าง
สันติภูชิวโกในเรื่องนั้นมากเข้าๆ ก็แจ้งออกไปหมด เห็น
รอบด้านเลย เห็นรอบตัวรอบด้านว่ามันเป็นอย่างไร อย่างนี้
มันมากกว่าความรู้สึก เขาใช้คำว่า ‘เห็นแจ้ง’ ขึ้นตอนนี้
ขึ้นตอนเห็นแจ้งนี้คือการสำเร็จประโยชน์

นี่การศึกษาหรือการปฏิบัติธรรมะโดยวิธีของธรรมะ
ไม่ใช่วิธีในโรงเรียน ไม่ใช่วิธีคำนวณด้วยเหตุผลของนัก
ปรัชญา เรื่องวิธีการปรัชญาหรือ *logic* นั้นมันเห็นแจ้งไม่ได้

หรือ แม้แต่รู้สึกก็ไม่ได้ มันจะเป็นความรู้เสียเท่านั้นเอง เป็นความรู้ที่ถอดรูดออกมาจากการใช้เหตุผล การคำนวณ ด้วยการใช้เหตุผล

พวกฝรั่งนะผมไม่ใช่จะดูถูกเขา มันติดอยู่ที่นี้ มันมาติดอยู่ที่นิยมความรู้ที่ออกมาจากการใช้เหตุผล ที่เขาเรียกว่า ‘ระบบปรัชญา’ วิธีคิดอย่างปรัชญา แล้วมันก็ติดอยู่ที่นี้ มันเห็นแจ้งไม่ได้ มันรู้สึกก็ยังไม่ได้ มันไม่มีความรู้สึกด้วยจิตใจ แต่มีการสรุปเอาเป็นความรู้ด้วยการใช้เหตุผล ด้วยการคำนวณด้วยเหตุผล แล้วมันก็ติดอยู่ที่นี้ เขามุ่งจะศึกษาธรรมะอย่างปรัชญาทั้งหมดทั้งนั้น เราช่วยเขาไม่ได้เพราะเหตุนี้ เพราะว่าธรรมะของเรามันไม่ใช่สิ่งที่จะใช้กับวิธีการอย่างปรัชญา ใช้วิธีการอย่างที่เป็นความรู้สึกแก้ไข เป็นความเห็นแจ้งโดยตรงเกี่ยวกับใจ เรียกว่าไม่มีการใช้เหตุผล *reasoning reasoning* นะ อย่าเอามาใช้กับธรรมะในขั้นที่เป็นความรู้สึกหรือเป็นความเห็นแจ้ง *calculation* การคำนวณ มันเป็นปรัชญา ในอินเดียเขาเรียก *สาขชยะ สาขชยะ* การคำนวณ *calculation* ก็ดี การใช้เหตุผลคือ *reasoning* ก็ดี ไม่อาจจะเอามาใช้กันได้กับธรรมะที่จะเป็นสันติภูมิโลก มันไม่

สันติวิถีก็ได้ มันสันติวิถีก็ไปตามเหตุผล ที่นี้เหตุผลมันผิด
ได้ มันก็เลยยุติไม่ได้

ฉะนั้นเรายังไม่อาจจะช่วยพวกที่ติดเฮโรอีนปรัชญา
ผมใช้คำค่อนข้างจะสบประมาทเฮโรอีนปรัชญา ที่เขาติด
ปรัชญา ติดคุณค่าของปรัชญานะมันก็เท่ากับติดเฮโรอีนของ
เด็กๆ ติดเฮโรอีน มันละลายก มันถอนยาก มันจึงเซ็งกั๊ก
กันอยู่เดี๋ยวนี้ ไม่เข้าถึงตัวธรรมะ และผมก็สงสัยอยู่เหมือน
กัน ถ้าว่าไปพูดอย่างนี้ที่เมืองฝรั่งจะถูกไล่เตะกลับมาก็ได้
สอนไม่ได้ สอนไม่สำเร็จ ผมจึงไม่คิดจะไปเพราะเห็นว่าเขา
เมาปรัชญากันนัก

เอาละวันนี้ผมไม่มีอะไรพูดมาก ไม่ได้พูดตัวธรรมะ
อะไรโดยตรง แต่พูดว่าขอให้สังเกตดูพฤติกรรมของจิต, จิตพฤติกรรม,
พฤติกรรมของจิต, *process* ของจิต, มันจะเป็นชั้นๆ กันอยู่อย่าง
นี้ เรามาถึงขั้นไหน แล้วทำไมคนธรรมดาเขาจึงไม่สนใจ

เพราะคนธรรมดาเขาร้อยอยู่ด้วยความร่อยทาง
อายตนะโน้น ความเพลิดเพลिनทางตา ทางหู ที่เป็นที่ตั้งของ
กิเลสนะ เขากำลังร้อยกันอยู่ คือไปหลงในสิ่งเคลือบ ของ
เคลือบของความทุกข์ ความทุกข์มันก็เคลือบไว้ด้วยเหยื่อ

คือความอรร้อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง
กระทั่งในทางจิตใจเอง ที่ต้องแยกออกมาเสียอีกส่วนหนึ่ง
จิตใจที่มาอยู่ใกล้ๆ มาอยู่เนืองๆ ก้นกับกาย จิตใจชนิดนี้ต่ำ
มาก มาอยู่กับกาย มารับใช้ร่างกายเสียมากกว่า ไม่ใช่จิตใจ
ของสติปัญญา

เดี๋ยวนี้เพื่อนมนุษย์ของเราเขาไปหลงอยู่ในความ
เอร็ดอรร้อย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็
เรื่องเพศ เรื่องกามารมณ์ เรื่องเพศ เพื่อนๆ ของคุณที่เขา
เรียน เขาเรียนมาจากเมืองนอกเมืองนา ปริญญายาวเป็นหาง
นั้่นนะเขาหวังอะไร เขาไม่เคยรู้เรื่องนิพพาน เขาไม่ได้หวัง
นิพพาน **เขาหวังสูงสุดทางอรร้อยของชีวิต** อรร้อยของชีวิต
ไปๆ มาๆ ก็เรื่องกามารมณ์ เรื่องเพศ เกียรติยศชื่อเสียง เงิน
ทอง อำนาจวาสนาอะไร เอามาเป็นประกัน ประกันสำหรับ
จะสมรสให้สูงสุด แต่งงานให้วิจิตรพิสดารอย่างไร มันก็จะมี
กันอยู่เพียงเท่านั้น ถึงเขาจะหาชื่อเสียงมา เขาก็หามาเพื่อ
เป็นบริวารของกามารมณ์ จนกว่าเมื่อไรจะแยกตัวเองออก
มาเสียได้จากเสน่ห์ของอารมณ์อายตนะเหล่านี้แน่แหละ
เขาถึงจะหันมาทางธรรมะ **ภาษาธรรมะเขาเรียกว่าเป็น**

ทาส เป็นทาสของอารมณ์ เป็นทาสของอายตนะ ตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ นี่เป็นทาสของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นทาส
ของอารมณ์คือเป็นทาสของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ธรรมารมณ์ ทั้งหมด ชีวิตจิตใจทั้งหมด มัน มันจมอยู่ที่นั่น
นี่เรียกว่าจมโลก จมโลก อยู่ใต้โลก

ถ้าเขารู้อย่างที่พูดกัน ‘มีความรู้ มีความรู้สึก มีความ
เห็นแจ้ง’ ในสิ่งเหล่านั้น ต่อสิ่งเหล่านั้นที่เขาเคยหลงมันอยู่
เขาก็ไพล่ขึ้นมาจากอารมณ์ พันอารมณ์ พันอายตนะ เรียกว่า
มันอยู่ อยู่เหนือโลกแหละ มันขึ้นมาเหนือโลกแหละ เดียวนี้
มันอยู่ใต้โลก มันจมอยู่ใต้โลก เพราะมันไม่เห็นแจ้ง เพราะ
มันไม่เห็นแจ้ง มันจะเห็นแจ้งอย่างไรละ เพราะความรู้สึก
มันก็ยังมี รู้สึกสัมผัสภูฏิกโกมันก็ยังมี มันจะรู้สึกอย่างไร
ละ เพราะความรู้ตามธรรมดาสามัญมันก็ยังไม่พอ นี่ที่มัน
เรียนอยู่ด้วยความรู้ในรูปแบบธรรมดาสามัญ มันก็ยังไม่
พอ ฉะนั้นการศึกษาที่ยังไม่สมบูรณ์นะ มันทำให้มนุษย์รู้จัก
ปัญหาหรือรู้จักความทุกข์ไม่ได้ ดังนั้นเขาจึงไม่ได้แยกตัวออก
มาจากปัญหาหรือความทุกข์ มันก็เลยจมอยู่ในกองทุกข์ แล้ว
อย่างรัตรัง มี *นันทิราคะ* - ความกำหนดด้วยอำนาจของความ

เพลิน เหนียวแน่นอยู่ในอารมณ์นั้นๆ ซึ่งเป็นความเอิร์ดอ้อย
ของเขาทางอายตนะ

เออาละ ขอให้เข้าใจคำว่า ‘ความรู้ ความรู้สึก ความ
เห็นแจ้ง’ สามคำนี้ให้ดีๆ เสียตั้งแต่คราวนี้

บวชมาได้ก็วันก็แล้วแต่ ขอให้มองเห็นหลักสำคัญๆ
อย่างนี้กันไปก่อนเถอะ เรื่องตัวหมวดธรรมะนั้นไม่เท่าไร
หรอก คุณไปเปิดหนังสือดูที่ไหน เมื่อไรก็ได้ แต่ว่าเรื่อง
อย่างนี้คุณจะหาไม่พบในหนังสือที่เขาเขียนกันไว้แล้ว มัน
จะไม่มี นี่ขอให้ใช้เวลาให้ตรงเรื่อง ให้ตรงจุด เวลาที่จะได้
รับความรู้ชนิดที่ไม่มีในหนังสือนั้นนะ คุณก็ใช้ให้มันสำเร็จ
เสียสิ ความรู้ที่จะเปิดเอาได้จากหนังสือ เมื่อไรก็ได้ แล้ว
ผมก็ไม่ค่อยชอบพูดหรอกเรื่องอย่างนั้น เพราะว่ามันมีอยู่
ในหนังสือเพียงพอแล้ว

ในวันนี้พูดเรื่องคำเพียง ๓ คำ ว่า ‘ความรู้ ความรู้สึก
และความเห็นแจ้ง’ ฉะนั้นขอให้ทุกองค์ไปพัฒนา ไปพัฒนา
คือให้มันดีขึ้น ดีขึ้นๆ เออาละก็ครบชั่วโมง พูดเกินชั่วโมง
คณะอัดเทปเขาต่อว่า มันยุ่งกับเขาอัด

ขอยุติการบรรยายวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ เอาไปทบทวน
กลับไปถึงกุฏิแล้วทบทวนสิ่งที่ได้ฟังนี้ให้มันชัดเจน ให้มัน
แน่นแฟ้น ให้มันแน่นอน ถ้าจดไว้ได้ก็ดี ถ้าไม่จดไว้คิดว่าจำ
ได้ พอมาคิด คิดได้ไม่เท่าไรจะเลือนหายไปหมด เพราะมัน
ยังอีกมาก แล้วค่อยๆ เลือนหายหรือฟั่นเฟือนกันไปหมด.

E-Book

YouTube

สมาชิกรายปี